

سند تعامل

مسجد و بیانها

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سند تعامل مسجد و آذان

تهیه و تنظیم: مرکز رسیدگی به امور مساجد
انتشار: چاپ نخست، پاییز ۱۳۹۷

مدیر هنری: محسن هادی

نشانی: تهران، خیابان جمهوری اسلامی، خیابان دانشگاه جنوبی، نبش

کوچه عطارد، پلاک ۵.

کد پستی: ۱۳۱۶۷۱۳۴۹۹

تلفن: ۶۶۴۹۷۰۲۷

www.masjed.ir

« فهرست

۱۱	خلاصه اجرایی
۱۴	ابرسی وضع موجود و آسیب شناسی تعامل مساجد و بانوان
۲۶	مقدمه
۲۹	تعریف مفاهیم و کلیات
۳۱	اصول تعامل مطلوب مسجد و بانوان
۳۴	چشم انداز تعامل مطلوب مسجد و بانوان، در افق چشم انداز
۳۵	اهداف کلان مرکز رسیدگی به امور مساجد در باب تعامل مسجد و بانوان
۳۷	نظام سخت افزاری
۴۳	نظام نرم افزاری
۴۹	نظام مدیریتی
۵۳	نظام تأمین و تعاملات سرمایه انسانی
۵۷	نظام ارتباطات محیطی
۶۰	تشکیل ستاد اجرایی سازی سند

« دیباچه

در طلیعه چهل سالگی انقلاب شکوهمند اسلامی و بعد از چهار دهه تلاش و مجاهدت در عرصه های اقتصادی، سیاسی، نظامی و فرهنگی، فکر و کلام رسا و راسخ امام راحل به گوش می رسد که: «مسجد محلی است که از آن باید امور اداره شود. این مساجد بود که این پیروزی را برای ملت ما درست کرد. این مراکز حساسی است که ملت باید به آن توجه داشته باشند. اینطور نباشد که خیال کنند که حالا دیگر ما پیروز شدیم، دیگر مسجد می خواهیم چه کنیم. پیروزی ما برای اداره مسجد است.»^۱

در تمام این سال ها، فعالیت های شایان توجهی در بسیاری از نهادها و سازمان های متولی در حوزه مسجد صورت گرفته است. اما دانش تخصصی مدیریت مسجد و تدوین نظریات و تجربیات مرتبط با آن، در این دوره، امری مغفول و فراموش شده بود که در آستانه چهل سالگی انقلاب اسلامی و عطف به فرمایش امام عزیز (ره) که پیروزی ما برای اداره مسجد است، بر آن شدیم، داشته های خود را در مرکز رسیدگی به امور مساجد که به تعبیر مقام معظم رهبری، به عنوان «مرکز و مرجع مقبول، آگاه و نافذالکلمه ای در امر مساجد» محسوب می شود، در حوزه های مطالعاتی، برنامه ای و عملیاتی تجمیع و تدوین نموده و به محضر صاحب نظران، دست

۱ ۵۹/۴/۲۰:

۲: ابلاغیه ی رهبر معظم انقلاب به آیت الله مهدوی کنی برای تاسیس مرکز

اندر کاران و کارگزاران عرصه مسجد تقدیم نماییم.
امید است ضمن مطالعه و بهره مندی از این مجموعه، با ارائه نظرات و پیشنهادات خود، در تکمیل هر چه بهتر و کیفی محصولات در حوزه مدیریت مسجد، سهیم باشید. فراموش نکنیم «چنانچه مساجد کیفیت شایسته خود را بیابد، هزینه های مادی و معنوی بسیاری از دوش جامعه، مردم و مسئولان برداشته خواهد شد»^۱.

مرکز رسیدگی به امور مساجد

سند تعامل
مسجد و یانوں

«خلاصه اجرایی»

به سفارش مرکز رسیدگی به امور مساجد و با هدف بهبود جهت گیری و هماهنگی بخش های مسئول در عرصه مسجد و بانوان، طرح تدوین سند تعامل مطلوب مسجد و بانوان تهیه شده است که خروجی اصلی آن سندی با همین عنوان بوده که پیش روی شماست. این طرح در سه فاز تعریف و ذیل هر فاز گام ها و خروجی هایی ارائه شده است. در فاز اول پژوهش، برای دستیابی به وضعیت مطلوب تعامل مسجد و بانوان، ابتدا ترسیم چهره مطلوب بانوی مؤمن و متدین در عرصه فردی، خانوادگی و اجتماعی در دستور کار قرار گرفت. اگرچه پژوهش های متعددی از سوی عالمان و اندیشمندان در این مورد نگاشته شده است، لیکن در این پژوهش برای ترسیم الگوی مطلوب زن مسلمان، از بیانات مقام معظم رهبری، حضرت آیت الله خامنه ای (مدظله العالی) استفاده شد. علت این انتخاب، اهتمام ایشان در برهه های گوناگون به ترسیم چهره واقعی بانوی مؤمن مسلمان، در هندسه تفکر دینی است؛ بینش و بصیرت ایشان به اذعان اندیشمندان حوزه های مختلف علوم اجتماعی، همواره در ترسیم افق های پیش رو، راهگشا بوده است؛ در این پژوهش با بررسی جامع بیانات معظم له به ترسیم الگوی بانوی مسلمان در عرصه های فردی، خانوادگی و اجتماعی پرداخته شد.

گام بعدی که در این فاز مورد بررسی قرار گرفت، بررسی نقش مسجد در رساندن بانوی مسلمان به وضعیت مطلوب و جایگاه واقعی خود، در هندسه تفکر دینی است. لذا در این مرحله از پژوهش، به بررسی آیات و روایات و شواهد تاریخی حضور بانوان در مسجد پرداخته شده و همچنین جمع بندی مباحث فقهی حول این موضوع ارائه گردید. در ادامه آثار و شرایط حضور بانوان در مسجد مورد بررسی قرار گرفت. در بخش پایانی این فاز از پژوهش، اصول اساسی و بنیادین تعامل مطلوب مسجد و بانوان، احصا شد.

در فاز دوم، به بررسی و تبیین وضعیت موجود حوزه مسجد و بانوان و همچنین به آسیب شناسی این عرصه پرداخته شده است. بدین منظور نخست، نمایی کلی از وضعیت موجود و مسائل جامعه بانوان ارائه شده و دلالت‌هایی از آن برای بحث پیرامون وضعیت موجود مسجد و بانوان استخراج شده است. در این بخش، برای دستیابی به دریافت بهتر و روشن تر از وضعیت موجود، در خصوص نظام تأثیر و تأثرات غرب و فرهنگ غربی با جامعه بانوان و اصولاً جنس زن، از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) استفاده گردید. در ادامه اسناد بالادستی مرتبط با جامعه بانوان و راهکارهایی که جهت برون رفت از مشکلات مذکور پیشنهاد شده است، مورد بررسی گرفت. حقیقت این است که با بررسی مسائل موجود و اسناد بالادستی این حوزه، نقش مسجد در حل مسائل جامعه بانوان بیش از پیش جلوه می‌نماید.

گام بعدی این فاز آسیب شناسی حوزه تعامل مسجد و بانوان در راستای حرکت از وضع موجود و چالش‌های پیش رو به سوی وضعیت مطلوب است. با مدنظر قرار دادن الگوی مطلوب بانوی مسلمان در عرصه‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی که در فاز اول به دست آمد و با توجه به وضعیت موجود و مسائلی که پیشروی جامعه بانوان است، انتظار می‌رود که مسجد بتواند در حل این مسائل و رساندن زنان به الگوی مطلوب خود نقشی مؤثر ایفا کند؛ ولی متأسفانه به دلیل غفلت سیاست‌گذاران و عدم انسجام متصدیان مسجدی، آن‌طور که انتظار می‌رود این مهم محقق نشده است. در این بخش به بررسی آسیب‌های مسجد در راه رساندن بانوان مؤمن به جایگاه رفیع خویش در جغرافیای دینی پرداخته شد.

خروجی فاز سوم پژوهش، تدوین سند تعامل مسجد و بانوان بوده است. برای تدوین سند، اسناد بالادستی که به تفصیل یا اجمال در مورد مسجد و بانوان مطالبی دارند مورد بررسی قرار گرفتند. در گام بعد با اشراف بر وضعیت مطلوب تعامل مسجد و بانوان و اصول بنیادین

آن که از فاز اول تحقیق به دست آمد و همچنین با اطلاع از وضعیت موجود و آسیب‌های احصا شده در حوزه تعامل مسجد و بانوان، گزاره‌های سیاستی با عنایت به مسئولیت و ظرفیت مرکز رسیدگی به امور مساجد متناسب‌سازی شده و اقدامات عملی نگاشته شدند. در ادامه با کنار هم قرار گرفتن اقدامات و راهبردها، اهداف کلان استخراج شدند. در این راستا توجه به نکاتی ضروری خواهد بود:

ارائه اقدامات، راهبردها و اهداف کلان با نگاهی کلان به ارکان تحقق (نظام مدیریتی، نظام نرم‌افزاری، نظام تأمین و تعاملات سرمایه انسانی، نظام سخت‌افزاری و نظام ارتباطات محیطی) صورت گرفته و تلاش شده به‌طور متوازن بین ارکان توزیع شود.

مخاطب اصلی سند مرکز رسیدگی به امور مساجد است و اکثر اقدامات ناظر به حیطه مسئولیت مستقیم این مرکز پیش‌بینی شده است اما به تبع امکانات بالفعل و بالقوه مرکز رسیدگی به امور مساجد در مطالبه و پیگیری اقدامات کلان و ملی، اقداماتی طراحی شده که می‌تواند از سوی این مرکز از سطوح بالاتر مطالبه و در سطح عملیات و مساجد برنامه‌ریزی و پیاده‌سازی شود.

این سند از جمله اسناد بالادستی است که می‌تواند مبنای سایر برنامه‌ها همچون برنامه‌ریزی راهبردی، تدوین شاخص‌های عملیاتی، برنامه‌های اجرایی معاونت‌ها و واحدهای تابعه مرکز رسیدگی به امور مساجد قرار می‌گیرد.

ساختار این سند به صورت پنج سطحی و مشابه اغلب اسناد بالادستی موجود نظام، طبقه‌بندی شده است:

- **چشم‌انداز:** که برای یک افق ۱۰ ساله قابل تحقق است؛
- **اهداف کلان:** که ذیل چند عرصه تقسیم‌بندی شده است.
- **راهبردها:** ذیل هر هدف کلان تعدادی راهبرد نوشته شده است.
- **اقدام‌ها:** عملیاتی‌ترین سطح سند که مرکز می‌تواند اجرا کند، از سطوح بالاتر مطالبه کند یا اجرای آن را در سطح مساجد تسهیل کند.

«بررسی وضع موجود و آسیب‌شناسی تعامل مساجد و بانوان»

پس از بررسی‌های به عمل آمده در عرصه تعامل مسجد و بانوان، گزاره‌هایی به دست آمد که می‌تواند مبین علل ناکامی امروز مسجد و مؤلفه‌های آن در رساندن جامعه بانوان به الگوی مطلوب بانوی مؤمن و متدین باشد. برای تبیین این آسیب‌ها از الگوی پنج‌عاملی تعامل مسجد و بانوان استفاده شده است که پیش از بیان عناوین آسیب‌ها به تشریح این مؤلفه‌ها پرداخته خواهد شد.

« ۱- نظام مدیریتی

هر نهادی برای نیل به اهداف خود، نیاز به مدیریت و راهبری دارد. مسجد نیز با وجود کارکردها، تعاملات و فعالیت‌های متنوع، از این قاعده مستثنا نیست. ارکان اداره و مدیریت مسجد، امام جماعت، هیئت‌امنا و شورای فرهنگی است.

● امام جماعت

امام جماعت به عنوان مدیر طبیعی مسجد، محور زیر نظام مدیریت مسجد بوده و به همه

فعالیت‌های مسجد، مشروعیت و مقبولیت می‌بخشد.

● هیئت‌امنا

هیئت‌امنا ذیل نهاد مدیریت مسجد به‌عنوان نهاد پیش‌تیبان، سیاست‌گذار و مدیر بخش سخت‌افزار عمل می‌کند. این شورا وظیفه تأمین و نگهداری سخت‌افزار مسجد اعم از بودجه، امکانات، تجهیزات و کالبد را بر عهده دارد.

● شورای فرهنگی

شورای فرهنگی ذیل مدیریت مسجد، مرجع تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری در حوزه نرم‌افزاری مسجد است. شورای فرهنگی، مظهر وحدت و عقل جمعی اهالی و کارگزاران مسجد است که ریاست آن بر عهده امام‌جماعت است.

« ۲- نظام نرم‌افزاری

زیر نظام نرم‌افزار مسجد شامل «محتوا و پیام» و «برنامه‌ها و فعالیت‌ها» است. این زیر نظام، ارتباط مستقیمی با اهداف تربیتی تبلیغی مسجد در تعامل با بانوان دارد. منظور از پیام‌ها همان مفاهیم یا اثراتی است که هر فعالیتی در مسجد با هدف القای آن انجام می‌گیرد. منظور از قالب‌ها، ابزارهای انتقال پیام است. ابزارهایی همچون منبر، دعوت غیر مستقیم و ...

« ۳- نظام تأمین و تعاملات سرمایه انسانی

این زیر نظام شامل سه بخش شکل‌های مسجدی، اهالی مسجد، خادم مسجد است.

● شکل‌های مسجدی

تشکل‌های مسجدی به‌صورت نظام‌یافته شامل تشکل‌های مسجد و کانون فرهنگی است. در این میان بسیج، تشکلی است که خود وابسته به نهادی است که سیاست‌ها و اقدامات آن از سوی سازمان بالادستی به آن ابلاغ می‌شود. این تشکل‌ها مهم‌ترین بازوی اجرایی شورای فرهنگی و نرم‌افزاری مسجد هستند.

● اهالی مسجد و نمازگزاران

اهالی مسجد نقش مهمی را در حضور یا عدم حضور بانوان در مسجد ایفا می کنند. به عنوان مثال ذهنیت اینکه مسجد فقط برای مردان است و زنان طفیلی آنان به شمار می آیند موجب می شود که مناسبات و برنامه های درون مسجد نیز بر اساس همین دیدگاه تعریف شود.

● خادم مسجد

خادم مسجد از نیروهای اثرگذار منابع انسانی مسجد به شمار می رود. خادم مسجد بیشترین تعامل را با همه اقشار مسجدی دارد.

« ۴- نظام سخت افزاری

عناصر فیزیکی و پشتیبان فعالیت های مسجد، سخت افزار مسجد هستند. «بودجه» «تجهیزات و امکانات» و «کالبد» سه بعد مهم و اثرگذار سخت افزاری در تعامل بانوان با مسجد هستند. البته این سه بعد، شرط لازم ایجاد تعامل مطلوب میان مسجد و بانوان هستند، شرط کافی در سایه عملکرد مطلوب سایر زیر نظام های مسجد رقم می خورد.

« ۵- نظام ارتباطات محیطی

اگر مسجد بخواهد اثرگذاری جدی بر جامعه داشته باشد، ناگزیر به تعامل جدی با سایر نهادهای اجتماع است. مسجد در رویکرد سیستمی، یک سیستم باز است که از محیط خود و سایر نهادها ورودی می پذیرد و بر آنها اثرگذار است. این تعاملات بر حسب نزدیک و یا دور بودن محیط به دودسته ارتباطات عرضی (با محیط نزدیک) و ارتباطات طولی (با محیط دور) تقسیم می شوند.

● محیط نزدیک (ارتباطات مستقیم)

- ۱. تعامل با نهادهای رقیب

امروزه به دلیل افول جایگاه مساجد و اقدامات نادرست مدیریتی، سایر نهادهای فرهنگی نوظهور به رقیبی برای مسجد تبدیل شده اند. این نهادها همچون فرهنگسراها،

حسینیه‌ها، جلسات خانگی بانوان و... هر چند به صورت مستقیم در دین ما نهی نشده‌اند، اما در عمل مشاهده می‌شود که کارکردهای مسجد را به حاشیه می‌برند و به رقیبی جدی برای مسجد تبدیل شده‌اند. رویکرد مسجد در قبال این نهادها نباید نفی و عدم تعامل باشد. مسجد از سویی باید به فعالیت‌های خود رونق دهد و از سوی دیگر به تعامل سازنده با این گونه نهادها بپردازد.

• ۲. همسایگان مسجد

تعامل مسجد با همسایگان از امور مهمی است که مسجد نسبت به ایشان دارای حقوق متقابل است. در بعد همسایگی با مسجد، خانواده‌ها مخاطبین اصلی مساجد به شمار می‌روند. در صورت درک درست از ثمرات حضور بانوان در فضای معنوی مسجد، خانواده‌ها می‌توانند نقش مهمی در تعامل مطلوب بانوان با مسجد ایفا کنند. به دلیل محفوظ ماندن بافت محلی در اغلب شهرها و محلات جامعه‌ی ایران، همسایگان می‌توانند به طور مستمر از مسجد تأثیر پذیرند و بر فعالیت‌های آن اثر بگذارند.

• ۳. رسانه

با توجه به تغییرات تدریجی جامعه از الگوی سنتی به الگوی مدرن، رسانه‌ها نقش اساسی در نقش‌دهی به فرهنگ جامعه دارند. این رسانه‌ها، چه رسانه‌های رسمی همچون صداوسیما و چه رسانه‌های غیررسمی همچون شبکه‌های اجتماعی امروز، بخش بزرگی از جامعه بانوان را تحت تأثیر قرار داده است. در دنیای امروز رسانه را می‌توانیم به دلیل استفاده مستمر جزء محیط نزدیک مسجد به حساب بیاوریم.

• محیط دور (ارتباطات غیرمستقیم)

هر چند مسجد مستقیماً توسط مردم اداره می‌شود، اما -در نظام اسلامی که هدف آن احیای مسجد است- سیاست‌های سازمان‌های بالادستی متولی مساجد یا نهادهای سیاست‌گذار فرهنگی، اثر جدی بر فعالیت‌های مسجد دارد. ارتباطات طولی مسجد به دودسته «سیاست‌گذاری و سطوح کلان» و «نهادهای متولی مسجد و فرهنگ» تقسیم می‌شود.

• ۱. نهادهای سیاست‌گذار و سطوح کلان

این‌گونه نهادها با اتخاذ سیاست‌های کلی بر همه نهادهای فرهنگی اثر می‌گذارند که مسجد نیز یکی از این نهادهاست. این‌که نهادهای سیاست‌گذار در سیاست‌های کلان خود چه جایگاهی برای بانوان در نظر گرفته باشند بر تعامل مسجد و بانوان مؤثر خواهد بود.

• ۲. نهادهای متولی مسجد و فرهنگ

سازمان‌هایی همچون مرکز رسیدگی به امور مساجد، سازمان تبلیغات، دفتر تبلیغات، سازمان اوقاف و حوزه‌های علمیه به صورت مستقیم یا غیر مستقیم به پشتیبانی، برنامه‌ریزی و نظارت بر مساجد اقدام می‌کنند. میزان و نحوه پشتیبانی به صورت توانمندسازی یا مداخله این‌گونه سازمان‌ها بر تعامل مسجد و بانوان اثر جدی دارد. این نهادها برای مسجد یک نهاد بالادستی محسوب می‌شوند.

« ۶- مسائل بنیادین

بخش عظیمی از مسائل مسجد به اوضاع و شرایط امروز جامعه ایران مربوط می‌شود. مسجد به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای جامعه دینی، باید بتواند نقش مؤثری در زمینه‌ی کاهش آسیب‌ها و مسائل کلان اجتماعی بازی کند. این مهم مستلزم برخورداری از سازوکاری برای شناسایی، به‌روزرسانی و اولویت‌بندی مسائل بنیادین و عملیات اصلاحی آسیب‌هاست.

فهرست اجمالی آسیب‌های شناسایی شده در شش حوزه مورد بحث، در ادامه قابل مشاهده است:

«نظام سخت‌افزاری»

۱. تأمین امنیت مسیر منزل تا مسجد برای حضور بانوان خصوصاً در نمازهای صبح
۲. کم توجهی به اختصاص درب مناسب برای ورود بانوان به مسجد
۳. عدم اختصاص مساحت مناسب در صحن مسجد برای بانوان
۴. مشخص نبودن حدومرز مسجد
۵. کم توجهی نسبت به راه‌اندازی و نگهداری مناسب سرویس‌های بهداشتی و وضوخانه متناسب بانوان
۶. کم توجهی به اختصاص مکان مناسب برای بانوان معذور در مسجد برای شرکت در مراسم‌های مختلف
۷. مشکل راه‌پله‌ها و عدم نصب آسانسور یا پله برقی ایمن برای قسمت بانوان
۸. عدم نظافت مستمر و مناسب فضای نماز بانوان
۹. کم توجهی به ایمنی در قسمت بانوان
۱۰. مشکلات سیستم صوتی و تصویری قسمت بانوان
۱۱. مشکلات سیستم برودتی و حرارتی و تهویه مطبوع قسمت بانوان
۱۲. عدم نظارت به نظافت چادر نمازها و کمبود آن در بخش بانوان
۱۳. ایجاد بی‌نظمی بصری با وجود کیف و چادر و وسایل شخصی نمازگزاران
۱۴. عدم توجه به تجهیز کتابخانه بخش بانوان
۱۵. کم توجهی به آرایه‌های محیطی مناسب و زیباسازی قسمت مخصوص بانوان
۱۶. بی‌اطلاعی برخی از بانوان از آداب مسجد، احکام مسجد، مباحث اعتقادی و ...
۱۷. عدم توجه به نیازهای بانوان در اختصاص مکان فعالیت‌های آموزشی، فرهنگی و ورزشی
۱۸. صعوبت نگهداری کودکان خردسال در اوقات نماز برای مادران

۱۹. کمبود امکانات خدماتی در قسمت بانوان همچون آبسرد کن، آبدارخانه و ...

۲۰. محدودیت امکان استفاده بانوان از فضای مسجد به غیر از اوقات نماز

۲۱. بی توجهی به مسائل و نیازها و منزلت بانوان در ساخت مساجد جدید

«نظام نرم افزاری (فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی)

۱. عدم استفاده مناسب از ظرفیت خواهران مبلغ حوزوی
۲. عدم استفاده از بانوان فرهیخته محله در برنامه‌های فرهنگی آموزشی مسجد
۳. عدم مشارکت بانوان در برنامه‌ریزی و اداره مسجد
۴. مسائل مربوط به ارتباطات مسئولین مسجد و نمایندگان بانوان
۵. عدم جامعیت برنامه‌های موجود در عرصه‌های آموزشی، تربیتی و... برای بانوان
۶. فقدان برنامه‌ریزی برای تهیه محتوای بدیع و تازه برای مخاطبین مختلف و نیازسنجی
۷. غفلت از جایگاه مسجد به عنوان کانون فعالیت‌های محلی بانوان
۸. عدم وجود برنامه برای کودکان خردسال در اوقات نماز و غیر نماز
۹. کمبود تجهیزات مربوط به کودکان در قسمت بانوان
۱۰. عدم سازمان‌دهی مبلغین غیر حوزوی (خانم جلسه‌ای‌ها) و جلسات خانگی مرسوم
۱۱. عدم استفاده از ظرفیت مسجد در زمینه‌ی مشاوره عمومی بانوان
۱۲. عدم استفاده از ظرفیت پزشکان داوطلب در عرصه مشاوره پزشکی
۱۳. عدم برنامه‌ریزی مناسب برای هدایت و ظرفیت‌آفرینی برای بانوان خانه‌دار در مسجد
۱۴. مغفول ماندن امر نشاط خانواده‌ها در برنامه‌ریزی‌های مسجد
۱۵. عدم استفاده از ظرفیت بانوان مسجیدی در قالب گروه‌های مختلف داوطلبانه در امور مربوط به بانوان
۱۶. عدم استفاده از ظرفیت مسجد برای ترویج از دواج آسان و حل مشکلات خانواده‌ها
۱۷. عدم اجرای برنامه‌های متنوع اختصاصی بانوان (مسابقه، جشنواره، نمایشگاه و...) در مسجد

«نظام مدیریتی

« امام جماعت

۱. کم توجهی برخی ائمه جماعت از ضرورت حضور بانوان در مسجد و طرح نشدن موضوعات مرتبط با بانوان در منابر، سخنرانی ها و ...
۲. عدم ایجاد فضای مناسب برای ارتباط بانوان با امام جماعت و طرح مسائل و مشکلات
۳. استفاده نکردن از ظرفیت بانوان در اداره فعالیت های بخش بانوان
۴. طولانی شدن نماز و عدم رعایت حال مادران و افراد کهن سال
۵. عدم تعامل امام جماعت با سازمان های مجاور جهت اثرگذاری فرهنگی یا اخذ خدمات مناسب برای امور بانوان در مسجد

« ستاد برنامه ریزی و پشتیبانی (هیئت امنای شورای فرهنگی)

۱. عدم درک اهمیت حضور بانوان در مسجد
۲. عدم توجه به مشارکت بانوان در برنامه ریزی و اداره مسجد
۳. عدم همکاری کارگزاران مسجد در فراهم نمودن مکان فعالیت و برگزاری مراسم های زنانه با توجه به اقتضائات خاص آن
۴. عدم برقراری عدالت میان خواهران و برادران در اختصاص بودجه، فضای فیزیکی و امکانات مسجد

«نظام تأمین و تعاملات سرمایه انسانی»

«تشکل‌های مسجد»

۱. عدم همکاری ائمه جماعات و کارگزاران با تشکل‌های مسجدی
۲. عدم ارتباط تشکل‌های مسجدی با برنامه‌های عمومی مسجد
۳. عدم توجه به تشکل‌های برون مسجدی
۴. جایگاه تعریف نشده بسیج خواهران در مساجد
۵. عدم تفکیک بخش خواهران کانون‌های فرهنگی هنری مساجد
۶. عدم استفاده از الگوی تشکیلات متناسب با بانوان خصوصاً در امور فرهنگی اجتماعی

«اهالی مسجد»

۱. عدم درک ضرورت حضور بانوان در مسجد
۲. درک و تلقی نادرست از مسجد و کارکردهای مسجد
۳. عدم توجه به مخاطبین مختلف بخش بانوان
۴. عدم حمایت فکری و ایده پردازی در ارتقای حضور بانوان
۵. بدرفتاری اهالی و کارگزاران مسجد با بانوان به عنوان عامل دفع آنها از محیط مسجد
۶. عدم استفاده از ظرفیت نیروهای داوطلب بانوان
۷. طرد جوانان ناهماهنگ با عرف‌های مذهبی
۸. اهتمام اندک بزرگسالان در جذب دختران خود به مسجد
۹. کم توجهی در برنامه ریزی امکان حضور دسته جمعی خانواده در مراسم‌های مسجد
۱۰. افراط و تفریط در عرصه حضور و فعالیت در مسجد
۱۱. عدم توجه به آسیب‌های اجتماعی مرتبط با محله و مسجد در حوزه خانواده و بانوان

« خادم مسجد

۱. ضعف در تصویرسازی متعالی از خادم و خدمت در مسجد
۲. عدم تأمین مناسب مالی و جایگاه اجتماعی برای خادم مسجد
۳. عدم اطلاع از جایگاه و شأن خدمت در مسجد
۴. عدم درک از اهمیت جذب بانوان به مسجد
۵. عدم همکاری با فعالان مسجدی
۶. کم‌انگیزگی و سستی در انجام وظیفه
۷. عدم مشارکت خانواده خادم در امور بخش بانوان
۸. عدم استفاده از ظرفیت خادمین افتخاری بخش بانوان
۹. عدم آشنایی و تقید به مسائل شرعی

«نظام ارتباطات محیطی»

۱. عدم توجه به مقوله اوقات فراغت بانوان محله
۲. کم توجهی به ارتقاء و شکوفایی علمی دختران و ارتباط با مدارس محله
۳. عدم تعامل با سازمان های خدماتی عمومی جهت رفع نیازهای معیشتی خانواده های مسجدی
۴. عدم توجه به تعامل مستمر، عمیق، کارشناسانه و همه جانبه مسجد با خانواده های محله
۵. عدم توجه به گسترش ارتباطات سازمان های متولی فرهنگ همچون حوزه علمیه، رسانه ملی، سازمان تبلیغات اسلامی و ... با مسجد
۶. کم توجهی به تأمین پشتوانه های کلان سیاسی و قانونی در راستای ارتقاء تعامل مطلوب مسجد با بانوان با رعایت اقتضانات فرهنگی مناطق مختلف کشور

«مقدمه»

عالمان آگاه، زمان شناس و مسلط به مبانی فقهی حضور بانوان در مساجد، نیک می دانند که دلایل عقلی، نقلی و مستندات روایی-تاریخی متعدد از سیره پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم، ائمه اطهار علیهم السلام و اصحاب و یاران ایشان، به روشنی بر مجوز و بلکه تشویق شرکت بانوان در نماز جماعت مساجد گواهی می دهند.

ویژگی های بارز شخصیتی بانوان، از جمله مهربانی، محبت و عاطفه ی سرشار و در عین حال، ایثارگری و از خودگذشتگی، در سلوک و تقرب الی الله، تسریع کننده هستند و از این روست که در مسیر انس با حضرت حق، پیشگام و پیشرو جلوه می کنند و در خانه نیز، محور و شیرازه و عامل استحکام محیط گرم و امن خانواده محسوب می شوند.

مسئولیت خطیر، اصیل و تمدن ساز بانوان در امر تربیت نسل آینده که در دو قالب مادری و همسری در دین مبین اسلام اعتبار بخشی شده است، بی تردید در دوران معاصر، در کنار نقش اجتماعی ایشان تعریف می گردد و این همه در سایه رشد معنوی و بالندگی فکری و انس با مناسک دینی و تقلید و التزام به مظاهر و آموزه های دینی است که به سرمنزل مقصود می رسد. اگر برای مسجد به عنوان ترویج کننده ی سبک زندگی اسلامی و کانون حیات طیبه در

جامعه‌ی اسلامی مرکزیتی بی‌بدیل قائل باشیم، گریزی از این واقعیت نیست که فارغ از جو زدگی‌ها و برخوردهای احساسی در مواجهه با مسائل مربوط به زنان، که به افزایش غیر واقعی توقعات و انتظارات منجر می‌گردد، آرمانها و اهدافی که مورد اشاره قرار گرفتند، بدون پیوند عمیق و موثر میان مسجد و بانوان، هرگز دست یافتنی نخواهند بود. آرامش بخشی بانوان به خانه و خانواده، ثمر و محصول انس با خدا است که در فضای معنوی و عطر آگین از رایحه نماز جماعت، عبادات جمعی، توسل، دعا و جلسات قرآن و شرکت در گروه‌های آموزشی متنوع در محیط امن مساجد حاصل می‌شود و مگر چنین شرایط پاکیزه‌ای را در فضای دیگری می‌توان برای دختران و مادران و همسران مهیا نمود؟ متأسفانه، برداشتهای سطحی و ناصواب از دین، موجب شده است که آنگونه که باید، مقام بانوان مؤمن و متدین در مسجد ارج نهاده نشده و مساجد از حیث جایگاه و نقش بانوان، با وضعیت مطلوب فاصله داشته باشند.

در این میان، تمرکز دشمنان اسلام و انقلاب، بر انهدام نهاد بنیادین جامعه اسلامی، یعنی خانواده و رکن اساسی آن، یعنی بانوان مؤمن و انقلابی، نیز قابل توجه است؛ لذا «تقویت حضور کریمانه بانوان در مساجد به عنوان کانونی‌ترین نقطه تقویت تربیت دینی، در واقع تقویت سنگر مقابله با تهاجم دشمن است.»^۱

سند پیش رو، پاسخی است «به یک توقع نهفته و ناگفته در میان قشر عظیم بانوان متدین و مؤمن جامعه اسلامی که معمولاً هم حضور کمی‌شان در مساجد بیشتر است و آنجا که زمینه‌ای وجود داشته باشد، این حضور کیفی‌تر و مؤثرتر هم هست.»^۲ این سند که حاصل تلاش گروهی از پژوهشگران در دانشگاه امام صادق (علیه السلام) است، در چند بخش تنظیم شده است. در بخش اول به تعریف کلیات و مفاهیم اصلی مندرج در سند پرداخته شده است. بخش دوم به بیان اصول تعامل مطلوب مسجد و بانوان اختصاص یافته است. در ادامه، چشم‌انداز مرکز، در تعامل مطلوب مسجد و بانوان، در بخش سوم و اهداف کلان، راهبردها و اقداماتی که برآمده از دو مختصات آسیب‌شناسی وضع موجود و مسجد تراز اسلامی است، در بخش چهارم، ارائه می‌شود. الگوی تنظیم اهداف کلان، راهبردها و اقدامات، تا حدودی مشابه الگوهای سندنویسی رایج در کشور و بر اساس رویکرد نظام‌مند به مسائل است.

اهداف کلان، راهبردها و اقدامات در پنج حوزه کلی دسته‌بندی شده‌اند؛

۱. بیانات حجت‌الاسلام حاج‌علی اکبری، همایش سراسری ائمه‌جماعات استان تهران، ۷ مهر ۱۳۹۴

۲. بیانات حجت‌الاسلام حاج‌علی اکبری، همایش سراسری ائمه‌جماعات استان تهران، ۷ مهر ۱۳۹۴

- نظام سخت افزاری،
- نظام نرم افزاری،
- نظام مدیریتی،
- نظام تأمین و تعامل نیروی انسانی،
- نظام ارتباطات محیطی

این پنج حوزه، عرصه‌های مهم فعالیت مسجدند که هر یک با چالش‌ها و مسائلی مواجه‌اند. در این سند، بر اساس چشم‌انداز و اهداف مرکز رسیدگی به امور مساجد، راهبردها و اقداماتی برای بهبود پیشنهاد شده است، که در یک افق ده‌ساله بعون الله تعالی با عزم، جدیت و مدیریت جهادی قابل اجرا و دست‌یافتنی است.

« تعریف مفاهیم و کلیات

« اصول

اصول به مثابه معیار و راهنمای عمل، از عوامل تأثیرگذار در انسجام یک کار مشخص است که منشأ انتخاب روش‌ها است؛ به این ترتیب، اصول، چگونگی تحقق غایت فعل مورد نظر را نشان می‌دهند. اصول، ماهیتی نسبتاً پایدار دارند و بر امور عینی دلالت می‌کنند.

« بانوان

در این سند، بانوان مخاطبین مؤنث مسجدی هستند که شامل دختران نابالغ، نوجوان و جوان، میان سال و سالمند، اعم از مجرد و متأهل می‌شود.

« چشم‌انداز تعامل مطلوب مسجد و بانوان

چشم‌انداز، معرف وضع مطلوب و دست‌یافتنی است. چشم‌انداز تعامل مطلوب مسجد و بانوان، با توجه به آسیب‌شناسی‌های انجام‌شده و با الهام از ویژگی‌های مسجد تراز، ترسیم‌شده است. این چشم‌انداز، در بازه زمانی ۱۰ ساله تحقق‌یافتنی است.

« اهداف کلان تعامل مطلوب مسجد و بانوان

اهداف کلان، موقعیت‌ها یا نتایج خاصی هستند که مرکز رسیدگی به امور مساجد در مسیر تحقق چشم‌انداز خود، در حوزه تعامل مطلوب با بانوان، باید به آن‌ها دست یابد. تحقق این اهداف، نیازمند تدوین راهبردهای مشخص است.

« راهبرد

راهبرد، تعیین‌کننده مسیر و طریقی است که متناسب با فرصت‌ها و تهدیدها، قوت‌ها و ضعف‌های محیطی، برای نیل به اهداف کلان، طراحی و تدوین می‌شوند.

« اقدام

اقدامات، عملیاتی‌ترین سطح در تدوین راهبرد را تشکیل داده و عینی‌ترین بخش در مرحله اجرای راهبرد است. اقدامات باید دارای زمان‌بندی و قابل اندازه‌گیری باشند. اقدامات در قالب مجموعه‌ای از قوانین، مقررات، رویه‌ها و فعالیت‌هایی تعریف می‌شوند که در کنار هم تحقق یک راهبرد را رقم می‌زنند.

«اصول تعامل مطلوب مسجد و بانوان»

سند مسجد و بانوان، سندی با هدف حرکت هدفمند و منسجم فکری، فرهنگی و اجتماعی است که به دور از افراط و تفریط‌ها با نگاهی متعالی و دینی، که ترجمان آن در منظومه اندیشه امام و رهبر فرزانه انقلاب است، به موضوع مهم تعامل مطلوب مسجد و بانوان می‌پردازد سه اصلی که در عرصه تعامل مطلوب مسجد و بانوان در این پژوهش مبنا قرار گرفته است عبارت‌اند از:

« ۱. اصل دین‌مداری»

مبانی، ارزش‌ها، اخلاق و احکام اسلام ناب محمدی (ص) بر فرایند طراحی، تدوین، اجرا و ارزیابی سند مسجد و بانوان، حاکم می‌باشد. این اصل بر سایر اصول این سند حاکم است.

« ۲. اصل کرامت انسانی زن»

زن و مرد، در همه خصوصیات انسانی با یکدیگر مشترک هستند. زن نیز می‌تواند به بالاترین مقامات از لحاظ معنوی برسد و آیین‌های برای کل جامعه، اعم از مرد و زن قرار گیرد.^۱

۱ - سوره مبارکه تحریم، آیات ۱۱ و ۱۲

« ۳. اصل اکتساب معرفت دینی

شناخت عقاید، احکام و اخلاق بر اساس اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله، جهت دهنده و تعالی بخش زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی بانوان است.

« ۴. اصل بصیرت اجتماعی

« ۵. اصل عدالت

« ۶. اصل حق و تکلیف زن برای حضور عرصه فعالیت های اجتماعی، سیاسی و علمی

زن مسلمان نیز حق دارد و موظف است همانند مرد مسلمان، به ادای وظایفی که در اجتماع بر عهده دارد بپردازد. عبارت «من اصبح لایهتم بامور المسلمین فلیس بمسلم»^۱ اختصاص به مردان ندارد و زنان نیز باید نسبت به امور مسلمانان، احساس مسئولیت و اهتمام داشته باشند.

« ۷. اصل ترجیح مسئولیت های خانوادگی بر مسئولیت های اجتماعی

مهم ترین مسئولیتی که یک زن بر عهده دارد نقشی است که او به عنوان همسر و به عنوان مادر در خانواده ایفا می کند. حفظ کیان خانواده به عنوان سلول بنیادین جامعه اسلامی، مهم ترین وظیفه ای است که به زن سپرده شده و این کار تنها از عهده او برمی آید. فعالیت ها و مشارکت اجتماعی زن نباید نقش او را در خانواده، تحت الشعاع قرار دهد.

« ۸. اصل عدم اختلاط زن و مرد

روابط زن و مرد در فعالیت های اجتماعی دارای حجاب و مرزی مشخص است. رعایت این حدود و توجه به عدم اختلاط زن و مرد، شرط لازم حضور در فعالیت های اجتماعی است.

« ۹. اصل حضور عقیفانه زنان در فعالیت های اجتماعی

رعایت حجاب در بیرون از محیط خانه و خانواده، شرط سلامت اخلاقی اجتماع است و رعایت

۱ کافی، ج ۲، ص ۱۶۳ (با کمی اختلاف)

آن در الگوی سبک زندگی اسلامی جایگاه ویژه‌ای دارد. عدم توجه به عفت زنان در فعالیت‌های اجتماعی، موجب بروز بی‌بندوباری‌های امروز جهان غرب است.

« ۱۰. اصل توجه به ظرافت‌های وجودی

فعالیت‌های بانوان در عرصه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی، باید متناسب با ظرفیت‌ها و ظرافت‌های روحی و جسمی ایشان باشد.

«چشم‌انداز تعامل مطلوب مسجد و بانوان،

در افق چشم‌انداز

بانوان در برنامه‌های عبادی و فرهنگی مسجد حضور فعال و پرشمار دارند؛ از وضعیت تکریم و احترام نسبت به جایگاه خودشان در مسجد خوشنود هستند؛ تعلق خاطر ویژه‌ای به مسجد داشته و آن را مناسب‌ترین پایگاه برای رشد و تعالی فردی، خانوادگی و اجتماعی خود می‌دانند؛ در طراحی، تدوین و اجرای فعالیت‌های معنوی و فرهنگی نقش فعال دارند؛ نقش واسطه‌گری برای انتقال معارف اسلامی و سبک زندگی دینی را بین مسجد و اعضای خانواده بر عهده داشته و عامل جذب ایشان به سوی مسجد هستند.

ائمه جماعات و کارگزاران مسجد توجه ویژه‌ای به تکریم و احترام بانوان و تقویت حضور ایشان در مسجد دارند. نقش مسجد در رشد و تعالی بانوان، برای عموم مردم و اهالی مسجد، مشخص و مورد پذیرش است.

«اهداف کلان مرکز رسیدگی به امور مساجد در باب تعامل مسجد و بانوان

« اهداف مربوط به نظام سخت‌افزاری

۱. مطبوع‌سازی فضای کالبدی مسجد با تأکید بر رعایت امنیت، عدالت و توجه ویژه به معماری بخش بانوان مسجد برای تقویت حضور و نقش‌آفرینی ایشان
۲. فراهم بودن امکانات زیرساختی، تجهیزات و منابع مالی موردنیاز در راستای تعامل مطلوب مسجد و بانوان

« اهداف مربوط به نظام نرم‌افزاری

۱. استقرار الگوها و روش‌های مناسب در راستای جذب و مشارکت بانوان
۲. در دسترس بودن تولیدات دانشی، محتوایی و محصولات موردنیاز در راستای تعامل مطلوب بانوان با مسجد

« اهداف مربوط به نظام مدیریتی

۱. توجه به مسائل، نیازمندی‌ها و رشد و تعالی بانوان از سوی کارگزاران مسجد (امام جماعت، هیئت‌امنا و شورای فرهنگی)

« اهداف مربوط به نظام تأمین و تعاملات نیروی انسانی

۱. عملکرد منسجم و همگرای سرمایه انسانی مسجد (اهالی، تشکل‌ها و خادم مسجد) در راستای تکریم و تقویت حضور کریمانه بانوان در مسجد

« اهداف مربوط به نظام ارتباطات محیطی

۱. مسئولیت‌پذیری سازمان‌های متولی فرهنگ در تعامل گسترده با مسجد در حوزه بانوان
- در ادامه، اهداف مذکور در پنج حوزه نظام تأمین و تعاملات نیروی انسانی، نظام مدیریت، نرم‌افزار، سخت‌افزار و نظام ارتباطات محیطی به همراه راهبردها و اقدامات متناظر با هر یک از اهداف ارائه می‌شوند.

«نظام سخت افزاری

« هدف کلان ۱:»

مطبوع سازی فضای کالبدی مسجد با تأکید بر رعایت امنیت، عدالت و توجه ویژه به معماری بخش بانوان مسجد برای تقویت حضور و نقش آفرینی ایشان

راهبرد ۱:

بهینه سازی و جذاب سازی معماری و فضای کالبدی مساجد در راستای جذب بانوان و ارتقای تعامل آنان با مسجد

« اقدامات:»

۱. پیگیری جهت بهسازی و تأمین ایمنی و امنیت مسیر آمد و شد بانوان به مسجد و اختصاص درب مناسب و درخور شأن ایشان
۲. پیگیری نصب تابلوهایی برای مشخص کردن حدود شرعی مسجد
۳. پیگیری جهت تخصیص فضای مناسب برای بانوان معذور برای حضور در مراسم‌های مسجد
۴. تعیین و ترویج شاخص‌های زیباسازی و توجه به آرایه‌های محیطی مناسب در بخش بانوان
۵. تعیین واحد بررسی، پیگیری و رصد وضعیت محیطی و نیازهای سخت‌افزاری بخش بانوان مساجد
۶. حمایت از طرح‌های معماری در حوزه زیباسازی بخش بانوان مساجد در راستای جذب بانوان
۷. اختصاص مکان مناسب شأن بانوان در مسجد با لحاظ شاخص‌هایی چون مساحت مناسب، زیبایی و امنیت
۸. ترویج طرح‌هایی برای استفاده از ظرفیت بانوان محله در زیباسازی بخش بانوان مسجد
۹. پیگیری، رصد و متناسب سازی و وضوخانه و سرویس بهداشتی‌های بانوان

۱۰. ترویج و تشویق استفاده از ساتر در خورشان و مناسب بانوان به عنوان حائل بخش بانوان مسجد
۱۱. طراحی شاخص‌هایی به منظور بهبود وضعیت نظافت و آراستگی بخش بانوان مساجد
۱۲. مطالبه از مساجد جهت تعیین مسئول رسیدگی به نظم و بهداشت چادر نمازهای عمومی و دیگر وسایل عمومی بخش بانوان
۱۳. زمینه‌سازی جهت تشویق و ترویج مشارکت بانوان محله در نظافت مسجد و چادر نمازها و ...
۱۴. زمینه‌سازی جهت تعبیه خانه کودک برای نگهداری از خردسالان در اوقات نماز در مسجد
۱۵. زمینه‌سازی جهت تعبیه فضای آموزشی و کتابخانه مخصوص بانوان در مساجد
۱۶. ترویج و تشویق مساجد به نصب کمدهایی برای قرار دادن، کیف، چادر و وسایل شخصی بانوان نمازگزار
۱۷. پیگیری و توجه به نیازمندی‌های بانوان و شاخص‌های ذکر شده در این بخش در طراحی کالبدی مساجد جدید

« هدف کلان ۲:»

فراهم بودن امکانات زیرساختی، تجهیزات و منابع مالی موردنیاز در راستای تعامل مطلوب مسجد و بانوان

راهبرد ۱:

زمینه‌سازی برای توسعه امکانات و تجهیزات و منابع مالی موردنیاز مساجد در راستای جذب، تثبیت و تعالی بانوان

« اقدامات:»

۱. زمینه‌سازی جهت تجهیز بخش بانوان مساجد به سیستم صوتی مناسب
۲. الگوسازی و ترویج نصب تلویزیون و ویدئو پروژکتور برای بهبود ارتباط بصری در بخش بانوان
۳. پیگیری جهت تجهیز مساجد به سیستم تهویه مناسب، سیستم برودتی، حرارتی ایمن و امکانات اطفای حریق استاندارد در بخش بانوان
۴. زمینه‌سازی جهت نصب بالابرهای ایمن و همچنین بررسی ایمنی آسانسورهای موجود در بخش بانوان
۵. توسعه و تجهیز زیرساخت‌ها و امکانات نظام نرم‌افزاری و سخت‌افزاری سمعی و بصری از جمله کتابخانه، اینترنت و ... به منظور بهره‌برداری آموزشی بانوان
۶. ترویج امر خیر و تشویق خیرین جهت ارائه خدمات رفاهی همچون تعبیه آب سردکن و ... به بخش بانوان مساجد
۷. الگوسازی و تشویق مساجد به تجهیز بخش بانوان به لوازم مورد نیاز مادران جهت تسهیل حضور ایشان در مسجد (وسایلی همچون پتو و بالش نوزادی و ...)
۸. زمینه‌سازی جهت تجهیز مساجد به وسایل ورزشی به منظور ارتقاء فرهنگ ورزش عمومی

بانوان و امکان آفرینی برای نظارت بر مجموعه‌های ورزشی بانوان محل از حیث فرهنگی و مذهبی

۹. الگوسازی و ترویج نصب تابلوهای اعتقادی و اخلاقی مخصوص بانوان و تأمین محتوای آن‌ها و حمایت از ایجاد زیرساختهای فضای مجازی

۱۰. هدایت بخشی از منابع مالی مساجد جهت حمایت از تشکلهای مسجدی بانوان و توانمندسازی فعالان فرهنگی مساجد در بخش بانوان

«نظام نرم افزاری

« هدف کلان ۱:۱ »

ستقرار الگوها و روش‌های مناسب در راستای جذب و مشارکت بانوان

راهبرد ۱:

تبیین و ترویج الگوها و روش‌های مناسب در راستای تقویت تعامل مسجد و بانوان

« اقدامات: »

۱. شناسایی و ترویج الگوها و قالب‌های مختلف جذب، مشارکت و شکوفایی بانوان در مسجد و معرفی مساجد موفق
۲. ارائه تسهیلات مادی و معنوی به مساجد فعال در حوزه جذب، مشارکت و شکوفایی بانوان
۳. حمایت و ترویج برنامه‌ریزی متنوع و مخاطب‌محور در بخش بانوان مسجد برای جذب اقشار مختلف بانوان
۴. الگوسازی برای جذب حداکثری و عدم طرد افراد ناهماهنگ با عرف‌های مذهبی
۵. اصلاح نگرش عمومی اهالی مسجد در مورد اهمیت و ضرورت حضور بانوان در مسجد تراز انقلاب اسلامی و آشنایی با آثار و برکات آن
۶. طراحی الگوی جذب و استفاده از بانوان فرهیخته محله در برنامه‌های بخش بانوان مساجد
۷. طراحی و راه‌اندازی پورتال مسجدی بانوان و شبکه‌ی مجازی مساجد به‌منظور ترویج الگوهای موفق تعامل مسجد و بانوان
۸. شناسایی، تجلیل و الگوسازی از مساجد موفق در حوزه‌های نظام‌سخت‌افزایی، نرم‌افزایی و نیروی انسانی مرتبط با جذب، تثبیت و شکوفایی بانوان و لحاظ نمودن این مؤلفه‌ها در ارزشیابی و سطح‌بندی مساجد، کارگزاران و خادمین مساجد

راهبرد ۲:

نقش آفرینی فعال مساجد در زمینه‌ی رشد و تعالی توأم با افزایش نشاط بانوان محله با محوریت مسجد

« اقدامات:

۱. طراحی و ترویج مسابقات فرهنگی با موضوعات متناسب بانوان همچون مسابقات کتاب‌خوانی، مسابقات قرآنی و ...
۲. حمایت از برگزاری نمایشگاه‌های مرتبط با بانوان همچون حجاب و عفاف، صنایع دستی بانوان، مهارت‌های خانه‌داری و ...
۳. حمایت از برگزاری کارگاه‌های آموزشی و مشاوره متناسب با بانوان همچون کارگاه آموزشی تربیت فرزند، مهارت‌های خانه‌داری، مشاوره پزشکی و ...
۴. طراحی و ترویج برنامه گرامیداشت ایام مناسبتی ملی و مذهبی مرتبط با بانوان در مسجد همچون روز مادر

راهبرد ۳:

برنامه‌ریزی جهت سازمان‌دهی مبلغین غیر حوزوی (خانم‌جلسه‌ای‌ها) و جلسات خانگی مرسوم تحت اشراف امام جماعت مسجد

« اقدامات:

۱. جمع‌آوری اطلاعات جلسات خانگی، آسیب‌شناسی فعالیت‌های ایشان بر اساس اندیشه اصیل اسلامی و تلاش برای برطرف نمودن آسیب‌ها با محوریت مسجد
۲. رفع موانع و زمینه‌سازی حضور هدایت‌شده جلسات خانگی بانوان در مسجد
۳. طراحی الگوی ارتقاء و آموزش خانم‌جلسه‌ای‌ها و تربیت مبلغ برای این جلسات

« هدف کلان ۲:»

در دسترس بودن تولیدات دانشی، محتوایی و محصولات مورد نیاز در راستای تعامل مطلوب بانوان با مسجد

راهبرد ۱:

تولید و ترویج محتواهای کاربردی و جذاب برای بانوان

« اقدامات:

۱. رصد شبهات و آسیب‌های اعتقادی زنان و دختران و تدوین و ارائه محتواهای مناسب در قالب‌هایی چون سخنرانی‌های ائمه جماعات، نشریه بانوان مسجدی و ...
۲. حمایت و ترویج ایده‌های نوین مسجدی مرتبط با بانوان
۳. الگوسازی و نمادپردازی از سبک زندگی بانوان نمونه اسلام
۴. تأمین محتوای مناسب بانوان مسجدی در شبکه‌های مجازی برای ترویج معارف اسلامی با محوریت مسجد

راهبرد ۲:

تحقیق و پژوهش در حوزه تعامل مطلوب مسجد و بانوان

« اقدامات:

۱. طراحی و ایجاد بانک جامع اطلاعاتی منابع تولیدشده در حوزه مساجد و بانوان و به‌روزرسانی آن
۲. شناسایی اصحاب فکر و قلم در حوزه مسجد و بانوان و ایجاد سازوکار مناسب برای جذب متخصصان و صاحب‌نظران جهت تبیین علمی راهکارهای گرایش بانوان به مسجد

۳. احصا و آموزش روش‌های نوین مسجد پژوهی به بانوان پژوهشگر و مستعد با هدف حمایت از پژوهش‌های اولویت‌دار

۴. حمایت و قدردانی از طرح‌ها و رساله‌های حوزوی و دانشگاهی مربوط به بهبود تعامل بانوان با مسجد

۵. طراحی و اجرای مورد کاوی شناسایی و تبیین عوامل مؤثر بر موفقیت مساجد فعال کشور در حوزه جذب بانوان

۶. آسیب‌شناسی عملکرد سازمان‌ها و نهادهای اثرگذار بر تعامل بانوان با مسجد مثل خود مرکز رسیدگی به امور مساجد، حوزه‌های علمیه، وزارت آموزش و پرورش، سازمان تبلیغات و....

«نظام مدیریت»

« هدف کلان ۱:»

توجه به مسائل، نیازمندی‌ها و رشد و تعالی بانوان از سوی کارگزاران مسجد (امام جماعت، هیئت‌امنا و شورای فرهنگی)

راهبرد ۱:

اصلاح و ارتقای جایگاه بانوان در نگاه کارگزاران مسجد و توجه کافی به رشد، تعالی و مشارکت ایشان در امور بخش بانوان

« اقدامات:

۱. اصلاح نگرش ائمه جماعت، هیئت‌امنا و خادمین مسجد در مورد اهمیت و ضرورت حضور بانوان در مسجد و آثار و برکات آن
۲. زمینه‌سازی جهت مشارکت بانوان در فرآیند تصمیم‌گیری‌های مرتبط با بخش بانوان در سطح مساجد و مرکز رسیدگی به امور مساجد
۳. زمینه‌سازی، ترویج و تشویق ائمه جماعت برای آگاهی مستمر از موضوعات مورد نیاز بانوان و استفاده از آن در منابر و...
۴. طراحی الگوی مناسب ارتباط جامعه بانوان مسجد با امام جماعت جهت پاسخگویی به مسائل ایشان، همچون استفاده از همسر امام جماعت یا یکی از محارم ایشان در بخش بانوان به‌عنوان پل ارتباطی بین امام جماعت و جامعه بانوان

راهبرد ۲:

همکاری کارگزاران مسجد در فراهم نمودن امکانات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری مورد نیاز فعالیت بانوان مسجدی

« اقدامات:

۱. تشویق کارگزاران مسجد به همکاری و حمایت از برنامه‌های جامعه بانوان و تشکل‌های بانوان مسجدی
۲. تدوین معیارهای هدایت و ارزیابی تعامل مؤثر ائمه جماعت و کارگزاران مسجد با تشکل‌های بانوان مسجدی
۳. نظارت بر اختصاص متناسب بودجه، فضای فیزیکی و امکانات مسجد به بخش بانوان
۴. زمینه‌سازی جهت حضور بانوان در مسجد در ساعات مناسب ایشان و رفع محدودیت حضور در مسجد به اوقات نماز
۵. ایجاد پل ارتباطی میان بانوان مسجد و مسئولین امر، در مسجد و مرکز رسیدگی به امور مساجد برای انتقال نظرات، مسائل و مشکلات

«نظام تأمين و تعاملات سرمایه
انسانی

« هدف کلان ۱:»

عملکرد منسجم و همگرای سرمایه انسانی مسجد (اهالی، تشکل‌ها و خادم مسجد) در راستای تکریم و تقویت حضور کریمانه بانوان در مسجد

راهبرد ۱:

تقویت عملکرد تشکل‌های بانوان مسجدی و رفع موانع و زمینه‌سازی حضور هدایت‌شده تشکل‌های مستقل فعال در حوزه بانوان در مسجد

« اقدامات:»

۱. زمینه‌سازی و تشویق تشکل‌های بانوان همچون بسیج خواهران برای ایفای نقش مؤثر در بخش بانوان مسجد و هماهنگی ایشان با امام جماعت و کارگزاران مسجد
۲. شناسایی گونه‌ها و مصادیق تشکل‌های مردم‌نهاد فرهنگی-اجتماعی مستقل از مسجد جهت تنظیم سیاست‌های تعاملی با این تشکل‌ها.
۳. فرهنگ‌سازی در راستای استقبال کارگزاران و اهالی مسجد از فعالیت‌های خودجوش بانوان محله در مسجد و رفع موانع موجود
۴. تبیین ضرورت و برکات مسجدمحوری در تشکل‌های فرهنگی متمرکز بر قشر بانوان در راستای مسجدمحوری و همگرایی فعالیت‌های این تشکل‌ها با مسجد
۵. آسیب‌شناسی فعالیت‌های تشکل‌های مردم‌نهاد فرهنگی بانوان بر اساس اندیشه اصیل اسلامی و تلاش برای برطرف نمودن آسیب‌ها با محوریت مسجد.
۶. مرتبط‌سازی و معارفه مساجد و مراکز آموزشی محلی بانوان و توسعه همکاری با این مراکز به منظور برگزاری دوره‌های آموزشی برای بانوان در مساجد
۷. زمینه‌سازی به منظور همگرایی و هماهنگی مساجد با مهدیه‌ها، حسینیه‌ها، تکایا و هیئات مبتنی بر نظام فرهنگی مسجد محور با هدف تقویت ارتباط بانوان با مسجد

بهبود و ارتقاء تعاملات مؤثر خادم و خانواده خادم مسجد بانوان

« اقدامات:

۱. ارزش آفرینی در خصوص جایگاه خادم مسجد و خانواده خادم و بهبود تعامل کریمانه، محبوب و مؤثر ایشان با بانوان
۲. استفاده از ظرفیت‌های بانوان در امور خدماتی مسجد به صورت نیروهای داوطلب
۳. برنامه‌ریزی جهت تغییر نگرش سنتی خادم نسبت به اهمیت حضور مؤثر بانوان در مسجد
۴. تهیه دستورالعمل و تأکید بر خادم و کارگزاران مسجد برای زیباسازی و نظافت بخش بانوان مسجد
۵. آموزش و تشویق خانواده خادم شریف مساجد و ایجاد دغدغه برای خدمت‌رسانی به جامعه بانوان مسجدی
۶. مطرح کردن خانواده خادم به جای خادم و استفاده از ظرفیت خانواده خادم برای ایفای نقش در بخش بانوان

«نظام ارتباطات محیطی»

« هدف کلان ۱:»

مسئولیت‌پذیری سازمان‌های متولی فرهنگ در تعامل گسترده با مسجد در حوزه بانوان

راهبرد ۱:

توسعه تعامل با سازمان‌های عمومی و متولی فرهنگ با رویکرد وظیفه‌مداری همگان در تقویت حضور کریمانه بانوان در مسجد

« اقدامات:»

۱. شناسایی نهادهای فعال در حوزه بانوان و بازتعریف نقش‌ها و راهکارهایی برای تعامل مطلوب ایشان با مساجد
۲. توسعه تعامل با حوزه‌های علمیه خواهران و مسئولیت‌پذیر نمودن ایشان نسبت به مساجد به منظور رفع کمبود بانوان مبلغه در برنامه‌های مسجد همچون برگزاری حلقه‌های معرفت و ...
۳. بهره‌گیری از ظرفیت رسانه‌ی ملی به منظور ارزش‌آفرینی از مسجد در ذهن و اندیشه بانوان
۴. تهیه تفاهم‌نامه با نهادهای آموزشی، فرهنگی و تربیتی، بهداشتی و درمانی و بهره‌مندی بانوان مسجدی از متخصصان و مشاوران مجرب
۵. همکاری با نویسندگان و ناشران و برپایی نمایشگاه‌های کتاب و محصولات فرهنگی به منظور ایجاد غرفه‌ای با موضوع تعامل مسجد و بانوان و برآورده سازی مایحتاج ایشان
۶. تدوین و ارائه طرح وقف مسجدی به سازمان اوقاف به منظور راهنمایی واقفان برای پوشش خلأهای موجود در حوزه‌ی مسجد و بانوان

«تشکیل ستاد اجرایی سازی سند»

به منظور عملیاتی سازی اهداف، راهبردها و اقدامات این سند، لازم است در مرکز رسیدگی به امور مساجد، ستاد اجرایی سازی سند تعامل مطلوب مسجد و بانوان ایجاد شود. پیشنهاد می شود که ترکیب ستاد به تشخیص رئیس محترم مرکز بوده و باریاست معاونت فرهنگی و دبیری دفتر طرح و برنامه مرکز و با حضور اندیشمندان و دست اندرکاران این حوزه به وجود آید. اهم وظایف این ستاد عبارت اند از:

۱. معرفی سند به ارکان مرتبط نظام و جمع آوری ایده ها و توانمندی های ایشان در این زمینه.
۲. تقسیم کار و تشکیل کمیسیون های ستاد
۳. برش نهادی اقدامات و راهبردهای سند و تعیین مسئولیت بخش های مربوطه
۴. تهیه برنامه ریزی زمان بندی شده و تدوین نقشه راه.
۵. بررسی و ارزیابی مستمر از پیشرفت اجرایی شدن سند و ارائه گزارش به رئیس محترم مرکز و نهاد های مرتبط.
۶. بازنگری، اصلاح و تکمیل سند بر اساس میزان پیشرفت و تجربه های به دست آمده.

